

1. Бровчак Л. С. Педагогічні умови формування організаторських здібностей майбутніх учителів /Л. С. Бровчак // Інноваційні технології в сучасній професійній освіті : науково-практична міжвузівська конференція молодих учених і студентів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Вип. 36 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – С. 182-189.
2. Бровчак Л. С. Складові організаторських здібностей майбутнього вчителя / Л. С. Бровчак// Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 38/ Редкол.: В. І. Шахов та ін. – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2012. – С.134-138.
3. Крутецький В. О. Загальна психологічна характеристика дітей молодшого шкільного віку [Електронний ресурс]. – URL: [http://www.etideti.Ru\(shkolnik\)](http://www.etideti.Ru(shkolnik)).
4. Лазаренко М. К. Музичний інтелект до і після народження / М. К. Лазаренко // Мистецтво в школі. – 2012. – № 2. – С. 6–12.
5. Музична освіта в школі / Л. В. Школяр, В. А. Школяр, О. Д. Критська [та ін.] / Під ред. Л. В. Школяр. – К.: «Академія», 2001. – 232 с.

УДК 373.3.015.31

О.Олійник,
здобувач ступеня вищої освіти магістр
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

O.Oliynyk,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР У ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

UKRAINIAN FOLKLORE MUSIC AS A MEANS OF JUNIOR PUPILS AESTHETIC UPBRINGING

Анотація. У статті обґрунтовуються шляхи формування у дітей та юнацтва національної свідомості, патріотичних почуттів, любові та поваги до народної культурної спадщини українського народу; розглядаються різновиди українського музичного, літературного фольклору і способи його освоєння молодшими школярами в процесі навчання.

Abstract. The article substantiates the ways of forming national consciousness, patriotic feelings, love and respect for the national cultural heritage of the Ukrainian people. Varieties of Ukrainian musical and literary folklore and ways of its mastering by junior pupils in the educational process have been also considered.

Ключові слова: національна свідомість, патріотичні почуття, культурна народна спадщина, фольклорні жанри, засоби художньої виразності.

Key words: national consciousness, patriotic feelings, cultural folk heritage, folklore genres, means of artistic expression.

Постановка проблеми. Сучасна концепція естетичного та духовного виховання, опирається на зразки української народної педагогіки у вихованні любові та поваги до народних українських традицій рідної землі, історичної спадщини. Формуванню сприйняття основних компонентів духовного світу у дітей та молоді, національної самосвідомості, патріотичних почуттів, пов'язано з всебічним використанням кращих зразків української музичної творчості – фольклору нашого народу.

Відомо, що кожен народ, нація, етнічна група мають свої культурно-освітні традиції, на яких будується національна школа. Оволодіння національною рідною культурою молодим поколінням та основами культури інших народів стає запорукою повноцінного громадського життя. На практиці в процесі життя застосовуються методи музично-естетичного виховання як найефективніший засіб реалізації форм народного виховання.

В наш час одним із найважливіших завдань школи є національне відродження української творчої спадщини, постає завдання виховання гармонійної, духовно багатой та національно свідомої особистості.

Естетичне виховання молодших школярів розглядається як невід'ємна частина національного виховання, визначальним чинником якого є успадкування молодим поколінням багатства духовної скарбниці народу – його культури.

Вагомий внесок у теорію і практику музичного виховання засобами народного музичного мистецтва зробили М.Лисенко, М.Леонтович, Я.Степовий, К.Стеценко, П.Козицький та інші, які вважали народну музику ефективним засобом загальноестетичного розвитку особистості. Діячі української культури Г.Сковорода, Т.Шевченко, І.Франко, Л.Українка та інші високо цінували усну народну творчість, як важливий фактор виховання й всебічного розвитку особистості.

Найважливіше значення в процесі формування основ естетичного світогляду молодших школярів має емоційність дитячого сприймання видів мистецтва. Дитинство найважливіший період людського життя і від того, як пройшло дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло в її розум і серце з навколишнього світу, – від цього вирішальною мірою залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк – відзначив В.Сухомлинський [8, с. 50].

О.Палюк у науковій праці «Формування морально-естетичного світогляду засобами народно-декоративного та музичного мистецтва» підкреслює, що емоційність у формуванні морально-естетичного світогляду молодшого школяра можуть забезпечити вдало підібрані засоби виховання. Серед них першорядне місце займають народні музичні твори, а яких віддзеркалюється духовність народу, його світоглядність. Народне мистецтво відображає суспільну потребу в усвідомленні оточуючого середовища заради задоволення запитів є могутнім стимулом її розвитку. Завдяки народному мистецтву здійснюється зв'язок поколінь, і через задоволення художніх потреб реалізується соціальне призначення мистецтва. Цінність мистецтва, зокрема народного, визначається багатством художніх засобів, за допомогою яких втілюються певні ідеї. У цілому саме в співвідношенні мистецтва з життям виявляється його морально-естетична цінність, як могутнього засобу освоєння і перебудови світу. Тому звернення до національного є на сьогодні одним з головних засобів нашого духовного самозбереження [7, с. 15].

У наукових дослідженнях педагогічний потенціал українського фольклору став предметом глибокого, всебічного вивчення. Починають інтенсивно розроблятися та досліджуватися нові шляхи впровадження його в навчально-виховний процес, досліджувалися вченими такі аспекти: естетичне виховання школярів засобами народної, музично-поетичної творчості (С.Горбенко, Ю.Мандрик, І.Таран, Ю.Юцевич); формування естетичної культури школярів засобами народної творчості (В.Ірлієнко, Т.Турсунов); розвиток творчої активності у процесі навчання гри на народних інструментах (В.Лабунець, В.Лебедев, І.Маринін, Ф.Тураєв); формування професійної готовності студентів педвузу до діяльності у шкільних фольклорних колективах (Н.Андрієвська, І.Барановська, С.Коваль, Н.Кравцова та ін.).

Музична спадщина українського народу високохудожня за змістом, глибокоемоційна і різнобічна за засобами виразності, здатна викликати співпереживання, радість, смуток, гнів і натхнення. Тому українську народну музику слід розглядати не тільки як джерело емоційної насолоди, а як засіб естетичного і морального виховання. Висока художність і доступність української музики має велике педагогічне значення. Найкращі зразки допомагають виховувати в особистості учня: моральні, естетичні, світоглядні, художньо-естетичні якості; розвивають фантазію, інтерес до музичного фольклору; формують смак, природні обдарованості [1, с. 20-21].

Основними компонентами виховного потенціалу української народної музики є інтонаційна особливість, наспівність, простота мелодії і ритмічної структури, виразність і багатство мелодій та гармонії, глибока емоційність, достовірність, глибокий вклад думки, поетичність, чистота образу, глибокий, високохудожній, і правдивий зміст, багатої історії життя людей, їхніх думок, почуттів, переживань.

Народне мистецтво є основою всієї української культури, неоціненної класичної спадщини, яку слід дбайливо зберігати і розвивати. Українській народній пісні властиве багатство слова, мелодики, емоційності, історичної достовірності, у яких розкривається характер, естетичні смаки, моральні переконання і ставлення до об'єктивної дійсності і суспільних явищ [2, с. 170].

Таким чином, цілеспрямоване використання народної музики у роботі з молодшими школярами оптимізує працю вчителя. Зустріч учнів у школі із звичним і добре відомим для них засобом народного виховання, завжди радісна, цікава й приємна. Вона збуджує позитивні емоції, робить малодоступне простим, близьким і зрозумілим, активізує творче мислення учнів, збагачує їх духовно.

З багатьох питань, що постають перед учителем у зв'язку з використанням народної спадщини, важливим є питання про те, якою мірою нині музичний фольклор може бути джерелом виховання, формування естетичної свідомості дітей. Адже склалися нові умови життя, змінилась ладотональна і ритмічна основа сучасної музики, розвинулося музичне мислення композиторів. Це,

безумовно, не могло не позначитися на такому оцінному ставленні частини дітей до народної пісні, що не завжди збігається із загальноприйнятою оцінкою.

Аналіз наукових досліджень. З часу проголошення незалежності і державності України музична педагогіка значно розширила арсенал досліджень. При цьому слід використовувати науковий потенціал національної системи освіти в працях О.Савченко, О.Сухомлинської, І.Беха, Н.Ничкало, С.Гончаренка та інших провідних дослідників України.

Великий внесок у розробці вітчизняної музичної педагогіки становить доробок вітчизняних науковців-педагогів: В.Бриліної, О.Ростовського, О.Рудницької, О.Щолокової, О.Олексюк, В.Дряпкі та інших, якими розроблено кардинальні положення про закономірності особистісного креативного формування учнівської та студентської молоді у сфері музичного мистецтва.

Формування духовного світу людини, закономірності гармонізації її життя, забезпечення природного входження до соціального середовища складають нині особливо важливі аспекти наукових пошуків. Широке використання музики свого народу в навчанні підвищує у дітей рівень їх музичного сприймання, яке стає більш усвідомленим, емоційним, що проявляється в стійкій, постійній увазі дітей на уроках, в бажанні більше дізнаватися про творчість різних композиторів частіше слухати музику.

Музично-естетичне виховання розглядається в наукових працях представниками різних напрямів філософії, культурології, мистецтво-знавства, педагогіки, за якими можна визначити рівень музичної культури особистості, участь в музичній творчості і розвитку морально-естетичних якостей, рівень знань та уявлень про музику.

Українські етнографи, фольклористи, поети, педагоги і діячі культури у своїй літературній спадщині наголошують на тому, що сформувати духовність нації неможливо без дотримання традицій української педагогіки та використання народного мистецтва. Чільне місце в українському національному фольклорі займає українська пісня і тому потрібно реалізовувати виховання музично-естетичних смаків засобами української пісні. У галузі музично-естетичного виховання особистості, його змісту, форм і методів українським народом накопичено чималий досвід – діяльність провідних музикантів-педагогів, видатних композиторів, громадських діячів, літераторів, музикознавців, музикантів-виконавців та інших провідних фахівців української культури.

Фольклорним жанрам властиві такі ознаки: анонімність (втрата авторства в процесі побутування, що одночасно є і процесом колективного творення); варіативність (паралельне існування) кількох варіантів одного і того ж фольклорного твору); імпровізаційність (співтворчість у процесі виконання, доповнення, або заміна творчих елементів); усна форма творення, побутування, синхронічна або його діахронічна передача [2, с. 10].

Соціально-педагогічне значення українського фольклору настільки багатогранне, що в ньому знаходять відображення не лише естетичні, етичні ідеали, але й історія, філософія, психологія, дидактика – вся ціннісна система культурної спадщини українського народу, переданої поколінням. Сучасні українські фольклористи – науковці М.Дмитренко, А.Іваницький, П.Кононенко, М.Лановик, В.Мишанич відзначають, що культурна спадщина українського народу завдяки фольклору передається з покоління до покоління. Заслужують на увагу розроблені концепції реформування мистецької освіти та музичного виховання в Україні, зокрема: питання історичного розвитку музично-естетичного виховання; еволюції форм і методів навчання музики (А.Козир, С.Мельничук, О.Михайличенко, В.Орлов, В.Черкасов); питання розвитку естетичної культури засобами мистецтва, розвитку художньої свідомості, естетичного почуття, формування естетичного смаку (О.Буров, В.Медушевський, А.Мелік-Пашаєв, Н.Миропольська, Б.Неменський). У розвитку теорії і практики музично-естетичного виховання значним внеском стали наукові праці Л.Василенко, Т.Мартинюк, Н.Мозгальнової, Н.Сегеди, Р.Семашко, Л.Смирнової, Т.Танько та інших.

Мета статті полягає у висвітленні характерних особливостей впливу українського фольклору на музично-естетичне виховання; визначенні шляхів активізації процесу виховання молодших школярів засобами музичного фольклору.

Виклад основного матеріалу. Український музичний фольклор є важливою складовою частиною культури нашого народу. Це система його духовного життя, в якій відбиваються моральні, етичні цінності змісту українського фольклору властивих рис життєдіяльності, емоційності, яскравої образної виразності. Активне спілкування з народним мистецтвом дарує дітям насолоду, збагачує їх духовний світ, активізує і розвиває емоційну чутливість.

Проблема виховання учнів засобами народного мистецтва традиційно займає вагоме місце в наукових дослідженнях провідних вітчизняних істориків, мистецтвознавців, фольклористів, педагогів. Серед них роботи В.Верховинця, М.Лисенка, О.Огієнка, Ю.Руденко, В.Скуратівського, О.Смоляка, К.Сосенка, М.Стельмаховича та ін. Сучасні педагоги надають великого значення використанню дитячого фольклору в навчанні та вихованні дітей.

Фольклор (англ. *folklore*, букв. – народна мудрість; народне знання), або усна народна творчість – це художня колективна літературна і музична творча діяльність народу, яка засобами мови зберегла знання про життя і природу, давні культи і вірування, а також відбиток світу думок, уявлень, почуттів і переживань, народнопоетичної фантазії [1, с.3]. Фольклор охоплює різножанрові твори, що виникали в певному середовищі, передавалися із покоління в покоління з давніх часів, зазнаючи певних змін. Визначення терміну «фольклор» дав англійський археолог Вільям Томс, який під псевдонімом А.Мертон надрукував у часописі «Атенеум» статтю «TheFolklore». Термін «фольклор» був присвячений явищу, який у Європі вивчався протягом століть, називаючись по-різному. «Folk» означає – народ, «lore» – мудрість. Термін вченим був визначений як неписану історію, що фіксує залишки давніх вірувань, звичаїв в сучасній цивілізації.

Сучасна наука, вивчаючи фольклористику, простежує процес слідів духовної діяльності людей з плином часу, оскільки своєрідна ентропія, що призводить до зникнення творів, своєчасно не зафіксованих за допомогою писемності або інших технічних засобів. Фольклор охоплює суму створених народом в минулому та існуючої в народних масах культури теперішнього часу: на основі словесності (перекази, пісні, казки, епос); музики (пісні, інструментальні наспіви і п'єси); театру (драми, сатиричні п'єси, ляльковий театр); танців.

Народна творчість, що зародилася в далекій давнині, є історичною основою усієї світової художньої культури, джерелом національних художніх традицій, виразником народної самосвідомості. В теперішній час фольклор продовжує створюватися, саме він допомагає вихователям, вчителям, людям, в доступній формі донести дітям історичну велич, глибини мудрості українського народу та неповторну красу його слова. «Фольклор – це книга землі» і цю книгу треба кожному навчитися читати [6, с. 2]. Існує багато трактувань цього терміна, проте всі вони схожі між собою. Фольклор – твори усної народної творчості (думи, казки, частівки, приказки, пісні та інше). «Фольклор» – це усна народна творчість трудового народу [3, с. 6].

Історичні пісні – це ніби художній літопис усної історії народі яскравим прикладом цього в Україні є козацькі пісні, де кожна пісня відображає певний історичний стан боротьби українського народу за незалежність. Безумовно, естетичне сприйняття музики, враження від неї, пов'язане з уявленням про епоху, і погляди автора про неї допоможуть зрозуміти ідеологічний зміст і усвідомити його громадську мету.

Слов'янські дослідники фольклору надали визначення поняттям «усна народна словесність» (Ф.Буслаєв), «народна словесність» (О.Веселовський, О.Потебня), «народна поезія» (І.Франко). В українській практиці закріпилися терміни «усна народна творчість», «народна поетична творчість», «усна народна поетична творчість». Урядовими експертами зі збереження фольклору для подолання термінологічної невпорядкованості, відповідно новітнім дослідженням, було запропоновано тлумачення: «Фольклор (у широкому розумінні – є частиною народної культури); – це колективна, заснована на традиціях творчість груп чи індивідів, зумовлювана надіями і сподіваннями спільноти, як адекватне вираження її культурної та соціальної самобутності; фольклорні зразки та цінності передаються усно, шляхом імітації іншими засобами. Його форми охоплюють мову, слово, поезію, музику, танці, жести, міфи, обряди, ремесла, архітектуру та інші різновиди художньої творчості».

В сучасній науковій практиці поняття «фольклор» використовується: а) у широкому значенні як комплекс словесних, словесно-музичних, музично-хореографічних, ігрових і драматичних різновидів народної творчості, традицій, звичаїв, обрядів, поглядів. У вузькому розумінні (мистецтво слова, у просторі якого реалізується філологічна потреба дослідників). Формуючись серед інших жанрів пісенної творчості, історична пісня і дума досягли кульмінації народної творчості в епоху козацтва на Україні, відображаючи історичні події, та долі конкретних героїв української нації. В побутових піснях охоплюється безліч сфер життя людей: пісні, якими супроводжували посів, жнива, весілля; пісні молодіжні – хлопців та дівчат для розваги; колицькі, що супроводжували догляд за дітьми.

Вчені педагогічних, психологічних, мистецтвознавчих наук визначають народне мистецтво, як важливий чинник формування духовного світу людини, наголошуючи, що фізичне здоров'я тісно пов'язане з духовним. Залучення до витоків народної творчості збагачує внутрішній світ дитини, допомагає їй усвідомити свою національну належність, розвивати її моральні якості, підвалини яких закладаються з дитячого віку. Тому актуальним для сьогодення українського народу є збереження національних традицій, української мови, сакрального мистецтва, що становить культурну основу нації.

Висновки. Таким чином можна зробити загальні висновки: фольклор – це складне, синтетичне мистецтво народної педагогіки, у творах якої поєднуються елементи різних видів мистецтва – словесного, музичного, театрального, танцювального. Види фольклорної народної спадщини тісно пов'язані з народним побутом, обрядами і відображають особливості різних періодів

історії. Український фольклор містить в собі комплекс духовної сутності народного життя, світосприймання та естетичних ідеалів народу, моральних норм і служить важливою культурною базою освоєння культурних цінностей з метою виховання підрастаючого покоління.

Виховання дітей на основі народної культурної спадщини має важливе значення для підрастаючого покоління, створюючи можливості для творчого розвитку дітей. Отже майбутнє нашої Вітчизни залежить від вивчення молодим поколінням. Відкриття вчителем доступу до невичерпного джерела народної мудрості, тісно пов'язаної з народним культурним досвідом, який відображає особливості різних періодів історії життя народу.

Література

1. Авдієвський А.Т. Хрестоматія з музики для дітей молодшого шкільного віку (1-4 класи): навч. посіб. / А.Т.Авдієвський, А.Г.Болгарський. – К.: РННЦ «ДІНІТ», 2000. – 83 с.
2. Грица С. В ім'я збереження фольклору // Фольклор у просторі та часі / С.Грица. – Тернопіль, 2000. – С. 170-175.
3. Губіак В. Виховання учнів на засадах народної творчості і фольклору / В.Губіак // Рідна школа. – 1999. – № 11. – С. 9-10.
4. Іваницький А. Український музичний фольклор / А.Іваницький. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 320 с.
5. Лановик З., Лановик М. Усна народна творчість: Підручник / З.Лановик. – К.: Освіта, 2001. – 595 с.
6. Лобова О.В. Музика. Підручник для 4 класу / О.В.Лобова. – К.: Школяр, 2004. – 143 с.
7. Росовецький С. Український фольклор у теоретичному висвітленні / С.Росовецький // Частина I. Теорія фольклору. Посібник для університетів. – К.: Вид-во Укр. філософічного центру. – 2005. – 228 с.
8. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // В.О.Сухомлинський. – К.: рад. школа, 1977. – С. 50-54.
9. Палюк О. Формування морально-естетичного світогляду засобами народно-декоративного та музичного мистецтва: автореф. дис. канд.пед.наук: 13.00.05 / О.Палюк; нац. пед. ун-т ім.М.П.Драгома

УДК 373.3.015.31:7(07)

А. Перевертень,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

A.Pereverten
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF YOUNGER STUDENTS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Анотація. Сьогодні, в умовах величезних змін у соціальному, економічному та політичному житті України – постала проблема радикальної перебудови у сфері освіти та виховання, мета якої – формувати конкурентно-здібну, творчу особистість, яка спроможна до самовизначення, до самореалізації та самовдосконалення. У статті розглянуто поняття розвиток творчих здібностей молодших школярів, головні завдання освіти на сучасному етапі та проблеми формування творчої особистості.

Abstract. Today, in the conditions of huge changes in the social, economic and political life of Ukraine there is a problem of radical restructuring in the field of education and upbringing, the purpose of which is to form a competitive, creative person capable of self – determination, self-realization and self-improvement. The article deals with the concept of the development of creative abilities of younger students, the main tasks of education at the present stage and the problems of formation of creative personality.

Ключові слова: гра; здібності; навички; розвиток; спостереження; творчість; творча особистість; уміння.

Key words: game; abilities; skills; development; observation; creativity; creative personality; ability.

Постановка проблеми. Творчість – це норма дитячого розвитку, притаманна дитині з раннього віку, це сфера її свободи і розкритості як індивідуальності. Тому привабливість вільного творення кожна дитина має неодмінно відчувати й пережити у своєму житті якомога раніше. Саме початкова ланка загальноосвітньої школи розв'язує завдання виховувати дітей засобами мистецтв, всебічно сприяє розвитку природних задатків та творчих здібностей школярів.

Одне з головних завдань освіти на сучасному етапі – формувати покоління, здатні навчатися протягом життя. Освітнє середовище повинне відповідати сучасним суспільним запитам і потребам